İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:18 Sayı:35 Bahar 2019/1 s.655-667

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

TÜRKİYE – AZERBAYCAN ARASINDAKİ TANAP PROJESİNİN TÜRKİYE'DEKİ STRATEJİK ENERJİ PLANLAMASINDAKİ ÖNEMİ ve AB ile İLİŞKİLERE ETKİLERİ

Geliş Tarihi:16.03.2018 Kabul Tarihi:30.05.2018

Sabri ÖZ[1]
ORCHID ID: 0000-0002-6280-726X
Latif Samet ASLAN[2]
ORCHID ID: 0000-0002-8813-4307

ÖZ

Bu çalışma TANAP Projesinin Türkiye için etkilerini konu edinen bir literatür taramasıdır. 21. yüzyılda dahi vazgeçilemez bir kaynak olan doğalgazın ülkeler açısından önemi yadsınamayacak kadar büyüktür. En büyük kullanım alanının elektrik olması bu kaynağı daha önemli kılmaktadır. Bu kaynağa sahip olan ülkelerin güçleri tartışılamayacak kadar fazladır. Türkiye ve Azerbaycan bu gücün belirli ülkelerde toplanmasını sakıncalı görmüş ve Güney Gaz Koridoru Projesi ile doğalgaz arzında üst sıralarda olan Rusya'ya olan bağımlılığı azaltmayı hedeflemiştir. Proje kapsamında Türkiye sınırları içinden devam edecek bir boru hattı (Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı) olması ve Azerbaycan'dan sağlanacak olan doğalgaz kaynağı sebebiyle iki ülkeye de ekonomik ve siyasi güç katması ve AB ülkelerine kaynak arayışları için yeni yollar sunulması hedeflenmektedir.
Anahtar Kelimeler: Güney Gaz Koridoru, Türkiye, Azerbaycan, TANAP

INTERNATIONAL RELATIONS

THE IMPORTANCE OF THE TANAP PROJECT BETWEEN TURKEY AND AZERBAIJAN IN STRATEGIC ENERGY PLANNING AND THE EFFECTS ON EU RELATIONS

ABSTRACT
This study is a literature review of the effects of the TANAP project on Turkey. Even in twenty-first century, natural gas is very important for the countries. It has many usage areas like electricity. So we can say the power of the countries that can supply the source is too much and that can be undesirable for the other countries' power. For that purpose, The South Gas Corridor project was started by Turkey and Azerbaijan. Aim of the project is reducing dependence to Russia, having economic and political potentials and providing an oppotunity to EU countries to find new sources. TANAP is the part of that project and it will provide to attain the goals to Turkey. In this way, Turkey can be energy center and trade point.
Keywords: South Gas Corridor, Turkey, Azerbaijan, TANAP

[1] *Yrd. Doç. Dr. Sabri Öz, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sanayi Politikaları ve Teknoloji Yönetimi Ana Bilim Dalı, soz@ticaret.edu.tr, 2018;*
[2] *Samet Aslan, İstanbul Ticaret Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans, aslansam@gmail.com, 2018.*

GİRİŞ

Enerji evrenin hayati etkeni ve medeniyetin temel taşıdır. Bu noktanın günümüz ülkelerinin kalkınmasını, gelişmesini, söz sahibi olabilmesini sağlamakta olduğu aşikârdır. Enerjinin üretilebilmesi jeopolitik, arz edilebilir olması da politik unsurları barındırdığından bu etki tarih boyunca enternasyonal ilişkilerde her zaman önemi vardı ve var olmaya devam edecektir. Her geçen gün belirleyiciliği artan enerjinin ülkeler arasında da bir mücadeleye döndüğü söz konusu iken enerji ihtiyacı yüksek seviyelerde olan ülkeler için devamlılık gösterememek ve iktisadi problemler yaşamak kaçınılamaz bir durum haline gelecektir. (Banger, 2007)

Türkiye'nin coğrafi konumu göz önünde bulundurulduğunda ise enerji akışını sağlayabileceği bir lokasyonda yani enerji kaynaklarıyla bu enerji kaynaklarının fazlaca kullandığı ülkeler arasında bir köprü olarak yer almaktadır. Türkiye, konumunun sağladığı bu üstünlüğü kullanmakla birlikte bir enerji merkezi halini alabilmek adına da girişimlerde bulunmaktadır. Bu teşebbüsler ise ağırlıklı olarak doğal gaz alanında olmaktadır. Türkiye'nin yeterli kaynağı elinde bulunduramayışı ve enerji konusunda dışa bağımlı olması gibi unsurlar bu girişimlerin yapılması gerektiğinin kanıtı niteliğini de taşımaktadır. Bunlar Türkiye'nin enerji emniyetini tehdit edici unsurlardır (Ayhan, Avrupa'nın Enerji Arz Güvenliğinde Türkiye: Petrol, Doğal Gaz ve Entegrasyon, 2009).

Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) 17 Mart 2015 tarihinde temeli atılmış ve özellikle Güney Gaz Koridoru (GGK) projesinin önemli bir kolu olması planlanmıştır. Hazar Denizi'nden Avrupa ülkelerine uzanarak oluşacak GGK'nin Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin etkinliğini Rusya karşısında arttırmasını sağlayacak ve Rusya'ya olan bağımlılığı azaltacak bir proje olacağı öngörülmektedir. Bu önemli projenin en önemli adımı sayılabilecek TANAP ise Şah Deniz doğalgazını Türkiye bağlantısı da bulunarak Avrupa'ya taşıyacak bir proje olduğundan hem Avrupa'ya yeni kaynaklar için seçenekler sunacak hem de Türkiye'ye enerji merkezi olma hedefinde büyük imkânlar sağlayacaktır. GGK aracılığıyla Türkiye bu ticarette önemli bir konuma sahip olacağından ve AB ülkelerinin de enerji arz emniyetine verecekleri önem göz önünde bulundurulduğunda bu projeyle birlikte Türkiye, AB ülkeleri açısından değerli bir pozisyona taşınacaktır. Bu durumun da Türkiye'ye önemli deneyimler ve beceriler katacağı düşünüldüğünde Türkiye enerji merkezi hedefine hızlı adımlarla yaklaşabileceği çıkarımı yapılabilir (Doğal Gaz Boru Hatları ve Projeleri).

Bu çalışmada Türkiye'nin TANAP Projesiyle birlikte geleceği konum ve TANAP Projesi'nin AB ilişkilerine etkisi değerlendirilecektir.

1. ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİ

70'li yıllarda yaşanmış olan iki petrol kriziyle gündeme sık sık gelen enerji güvenliği konusu 21. yüzyılın başları itibari ile yaşanan doğalgaz sorunları sebebiyle yeniden gündeme gelmiştir. Enerji arz güvenliği tüm toplumların iyiliği ve ekonomisi için bütün tüketicilerin her fiyata enerji ürünlerine erişim sağlayabilmesidir. Bu konu maliyetlerin düşük olması, güven içinde alınıp satılması kaynakların kontrol edebilmesi ve sürdürülebilir olması gibi hususları kapsamaktadır. Ülkelerin dış ilişkilerinde ticaretin belirleyici olması ve enerjiye duyulan ihtiyaç sebebiyle enerji arz güvenliği ülkeler ve ekonomileri için ciddi önem taşımaktadır.

Tüm dünyada gelişen teknoloji ile rezerv alanlarının ortaya çıkarılması kolaylaştırılmış ve bu sayede enerjiye erişim daha hızlı sağlanabilir hale gelmiştir. Ayrıca enerjinin toplam talep oranında gerekli miktar ve nitelikte ihtiyacı minimum orta vadede karşılaması, ani değişimlere karşı stabilizasyon, ülkelerin arz – talep şartlarının belirlenmesi, düşük maliyetler ve enerjinin verimli kullanımı gibi hususlar hedeflenmiştir. Bununla birlikte ülkelerin işbirliklerinin enerji üzerine oluşundaki artış ile enerji arz güvenliği de daha çok önem kazanmıştır. Bu bağlamda doğalgaz tüketim oranları göz önünde bulundurulduğunda 2013 sonu itibari ile dünya doğalgaz tüketiminin bir önceki yılın 1,4'ü kadar arttığını, bu oranların ülke bazında karşılaştırılmasıyla doğalgaza olan bağımlılığın ne denli büyük olduğunu ve her geçen yıl da bu bağımlılığın arttığını görebilmekteyiz (Karagöl & Kaya, 2014, s. 12-13).

Tablo 1: 2011-2013 Arası Doğalgaz Tüketim Verileri (Milyar M^3)

	2011	2012	2013	2012'ye Göre Değişim
ABD	693,1	723	737,2	2,40%
Rusya	424,6	416,3	413,5	-0,40%
İran	162,4	161,5	162,2	0,70%
Türkiye	44,7	45,3	45,6	1,10%
Azerbaycan	8,1	8,5	8,6	1,50%
Dünya	3233	3310,8	3347,6	1,40%
AB	451	444,1	438,1	-1,10%

Kaynak: British Petroleum Statistical Review, 2014

2. GÜNEY GAZ KORİDORU (GGK)

Günümüzde son derece stratejik bir kaynak olan doğalgaz, sunduğu yararların yanında barındırdığı risklerle de dönemin en sık tartışılan, görüş belirtilen ve gündemden inmeyen konusu haline gelmiştir. Kullanıldığı alanların yelpazesinin büyük olması da

doğalgazı mühim kılan diğer bir husustur. Avrupa ülkelerinin doğalgaz tüketim miktarlarının artmasıyla birlikte yükselişe geçen doğalgaz maliyetleri, Rusya'nın doğalgaz arzında tekelci bir anlayışı benimsediğinin kanıtı niteliğindedir. Bu durum Avrupa'nın başlattığı çalışmaların sonucu olarak ortaya çıkmış olan GGK ile Rusya'ya olan enerji bağımlılığı azalacağı ve tüm dünya devletleri dengesinde büyük değişimler yaşanacağı öngörülmektedir (Hürriyet Haber).

Güney Kafkas Boru Hattı'nın iki bileşeni olan hatlar ile Azerbaycan Şah Denizi II sahasından çıkarak Türkiye üzerinden TANAP boru hattına ve sonra da Trans Adriyatik Boru Hattı (TAP) ile Avrupa'ya ulaştırılması hedeflenen doğalgaz için tasarlanmış ve Güney Gaz Koridoru adı verilen bir projedir (British Petroleum).

Şekil 1: Güney Gaz Koridoru Projesi'nin Geçiş Noktaları

Kaynak:

https://www.bp.com/tr_tr/turkey/hakk_m_zda/bp-tuerkiye/shah_deniz_turkey.html

Projenin Hazar'dan başlayarak Türkiye kanalıyla Avrupa'ya ulaşacak olması hem Türkiye'nin stratejik konumuna önem kazandıracak hem de Rusya'nın enerji tehdidi engellenmiş olacaktır.

Türkiye'nin yıllarca ulaşamadığı enerji merkezi olma amacı bu projeyle birlikte tekrar canlanmış ve başlangıç hedefleri olarak kendisine yatırımcı kazanmak ve enerji arzı güvenliğini sağlamak olmuştur. Bunların yanı sıra elbette ekonomik hedefler diğerlerinin de önüne geçmiş ve tartışılamaz bir hale gelmiştir. Bu bağlamda, kazanılan enerjide ticaret üssü, bölgesel aktör gibi unvanlar Türkiye için yeni bir kapı

açarak Enerji Borsası'nı kurma fikrine önayak olmuştur. Bu fikir Türkiye'nin vizyonu ve aynı zamanda fazlalaşan enerji gereksinimi gibi ciddi konularda son derece önemlidir (Düzyol, 2014).

GGK projesinin çalışır hale gelmesiyle proje içerisinde yer alan taraflar yani AB, Türkiye ve Azerbaycan çeşitli üstünlükler kazanacaktır. Bu projenin yapıtaşı olan ve 2015 yılında temeli atılan TANAP, AB ülkelerine kaynak arayışları için çeşitli yollar oluşturacak ve Türkiye'ye de enerji merkezi haline gelebilmenin olanağını sağlayacak (Mammadov, 2012).

3. TRANS ANADOLU DOĞAL GAZ BORU HATTI PROJESİ (TANAP)

Türkiye ekonomisinin uzun yıllar istikrarlı olamayışı ve dalgalı bir ivme üzerinde hareket edişi 2002 yılına kadar sürmüş ve bu tarihten sonra gerçekleştirilen faaliyetler, çalışmalar sayesinde ekonomi yıllardır süren pozitif büyüme oranlarına kavuşmuştur. Bu çalışmalarla birlikte gerçekleştirilen projeler sayesinde ekonomisine güç katan Türkiye ekonomik anlamda en büyük adımı TANAP projesiyle atmıştır (Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi).

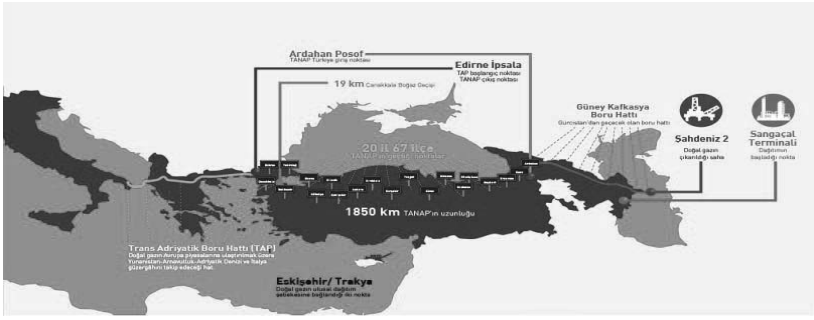

Şekil 2: TANAP Projesinin Güzergâhı

Kaynak : http://www.tanap.com/tanap-projesi/tanap-nedir/

TANAP ile Şah Denizi ve güneyinde üretilen doğalgazın Türkiye sınırlarından Avrupa'ya taşınması planlanmıştır (TANAP Project: Securing the natural gas needs of Turkey and Europe Providing SCADA and telecommunications infrastructure for the pipeline, 2016).

TANAP, Türkiye ve Azerbaycan hükümetlerinin ortak girişimleri sonucunda ortaya çıkmış ve *"sadece Türkiye ile Azerbaycan'ın finans ve teknik imkânları ile yürütülecek olan bir projedir. Bu da TANAP'ın Türkiye ile Azerbaycan'ın enerji nakli konusunda Avrupa pazarlarına birlikte çıkması anlamına da gelmektedir"* (Süleymanov, 2013, s. 996).

Proje kapsamında Azerbaycan kaynak, Türkiye ve Gürcistan da tüketici ve transit ülke konumundadır. Maliyeti 10 milyar dolar olan projeye Dünya Bankası 800 milyon dolar kredi vermiş; projenin 400 milyon doları BOTAŞ'a, 400 milyon doları da SGC şirketine verilmiştir. Dünya Bankası Başkan Yardımcısı S.Muller *"TANAP rekabete ortam oluşturmakla birlikte Azerbaycan ve Türk halkı için yeni ekonomik fırsatlar yaratacaktır. Aynı zamanda bu proje Avrupa'da ve Türkiye'de enerji güvenliğinin sağlanmasını destekleyecektir"* ifadelerini kullanmıştır. (Dünya Bank. TANAP, 2016).

Tablo 2: TANAP projesinde şirketlerin ortaklık payları

Şirket	Ülke	Payı (%)
SOCAR	Azerbaycan	58
BOTAŞ	Türkiye	30
BP	İngiltere	12

Kaynak: www.tanap.com/medya/basin-bultenleri/asrin-projesinde-dev-ortaklik/

2012 yılında imzalanan anlaşmaya göre Şahdeniz ve çevresinde üretilen gazın 16 milyar m^3'ü Türkiye'ye girecek. Gazın 6 milyar m^3'ü Türkiye'nin iç pazarında, geriye kalanı da Türkiye üzerinden Avrupa pazarlarına gitmesi tasavvur edilmiştir. TANAP'ın 2018 yılı itibariyle aktif hale geleceği; 2020 itibariyle de TANAP'ın Avrupa ayağını oluşturan Trans-Adriyatik Boru Hattı'nın (TAP) bağlanması ve bu sayede gazın Avrupa'ya taşınması planlanmaktadır. TANAP boru hattının kullanım süresi 49 yıl olarak öngörülmüştür (TANAP).

3.1. TANAP Projesinin Dünya Üzerindeki Etkileri

- Proje dâhilinde Türkiye sınırından geçecek olan hat sayesinde Türkiye, Doğu- Batı geçiş ülkesi haline gelecek, bu etken Türkiye'yi hedeflerine yakınlaştırarak doğalgaz gibi önemli bir kaynağı elinde bulundurabilir hale getirecek.
- AB ülkeleri kendilerine yeni arayış yolları bulabilir hale gelecek ve bu ilerleyen süreçlerde çeşitli yenilikler ortaya çıkarabilecek.
- Rusya'nın arttırdığı doğalgaz maliyetleri proje sayesinde azaltılabilecek ve bu da doğalgaz arzında Dünyayı domine eden Rusya'yı daha pasif bir hale getirecek.
- Rusya'yla enerji anlaşması içerisindeki ülkeler TANAP'ın ardından Rusya'ya bağlı kalmak mecburiyetinde kalmayacağı için çeşitli anlaşmalar sonlanacak ve bu durum haliyle tüm dünya ülkelerini etkileyecek.
- Rusya gibi doğalgaz tedariğinde ön planda bulunan İran bu projeyle birlikte pasif hale gelecek.

- Azerbaycan hem en uygun fiyatı sunduğundan (1000 m^3 'lük doğalgaz 380 dolar) hem de bu projenin içerisinde bulunduğundan dolayı kazanacağı saygınlıktan kaynaklı ekonomisine güç katabilir hale gelecek. (Erdoğan, 2017)

4. TÜRKİYE'NİN STRATEJİK ENERJİ PLANLAMASI İÇİNDE TANAP

Türkiye'nin sınırlı kaynaklara sahip olması Dünya gaz ithal oranlarına da yansımış vaziyettedir.

Tablo 3: Türkiye ve Enerji Kaynaklarına Dair Veriler

Kaynak Çeşidi	İthalat Miktarı	Dünya Sıralamasında Türkiye'nin Yeri
Doğalgaz	45 milyar m^3	5.
Petrol	35 milyon ton	13.
Kömür	30 milyon ton	8.
Petro Kok	4 milyon ton	4.

Kaynak: (Tamzok, 2014), http://enerjigunlugu.net/turkiye-enerji-ithalatindakacinci_10228.html#.VLt4g0esVkM

Türkiye'nin enerji gibi önemli bir konuda dışa bağımlı olması ve bunun her geçen gün artması politikayı da meşgul etmiştir. Bu unsur, Türk dış politikasının belirleyicisi haline gelmiş ve stratejik çalışmalara yoğunluk verilmiştir.

Türkiye'nin enerji politikası hususunda temel amacı *"enerjinin ekonomik büyümeyi gerçekleştirecek ve sosyal gelişmeyi destekleyecek şekilde zamanında yeterli, güvenilir, rekabet edilebilir fiyatlardan çevresel etki de göz önüne alınarak temin edilmesidir"* (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2016).

Türkiye çevresinde petrol rezervinin %56,4'ünü, doğalgaz rezervinin ise %65'ini barındırıyor. Türkiye'nin bu konumu son derece önem arz etse de enerji gereksinimlerini kendi karşılayabilecek durumda değildir. Özellikle doğalgazda ciddi anlamda dışa bağımlı bir ülke olan Türkiye, ihracat yapan ülkeler için de oldukça önemli bir pazardır (Türkiye Petrolleri, 2016).

Tablo 4: Türkiye'nin Ülkelere Göre Doğalgaz İthalatı

Ülkeler	Gaz Miktarı (Milyar Metreküp)
Cezayir	4,4
Nijerya	1,3

İran	9,6
Rusya	20
Azerbaycan	12,6

Kaynak: (T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, 2017, s. 7-8)

Tabloda doğalgaz arzında öne çıkan Rusya'nın Türkiye'de ne denli piyasayı etkisi altına aldığı açık bir şekilde görülmektedir. Türkiye'de alınan doğalgazın kullanıldığı alanlar; sanayi, konutlar ve en önemlisi elektrik üretimidir. Ülkede elektrik üretiminde doğalgaza aşırı sayılabilecek bir bağımlılık söz konusudur ve Türkiye bu bağımlılığı alternatif kaynakları kullanarak en aza indirgeme çalışmalarına başlamıştır. Bu noktada doğalgaza olan bağımlılık azalırken ilerleyen TANAP projesi de Türkiye için son derece büyük bir önem teşkil etmektedir. Bir gaz projesi olan TANAP'ın arka planında yer alan politik, iktisadi boyutlar yadsınamayacak kadar büyük bir öneme sahiptir. TANAP ile birlikte Türkiye bölgede etkinliğini arttıracak ve komşu ülkeleriyle ilişkilerini daha hızlı geliştirebilecektir. TANAP projesinin istikbali hakkında yorum yapılacak olunursa; proje ile yalnıza Azeri gazı değil, ilerleyen süreçte birçok yeni yolun önü açılacağından Kuzey Irak, İran, Katar, Türkmenistan gibi diğer dünya ülkelerinin gazlarının da taşınması mümkün olacaktır. Bununla birlikte Türkiye'de gerçekleşecek olan bu tür yatırımlar sayesinde Türkiye gazı daha ucuz bir şekilde ulaşabilecektir. İlerleyen dönemde Türkiye, TANAP projesinin yükselişiyle birlikte enerji merkezi olabilme hedefine ulaşabilir ve uluslararası pazarda stratejik bir konumda kendine yer bulabilir (Karagöl & Kaya, 2014, s. 16-19).

5. TANAP, TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ

Rusya'nın mevcut doğalgaz gücünün AB ülkelerine karşı bir koz olarak kullanması ve daha fazla girdi elde edebilmek adına maliyetleri arttırması AB ülkelerince çözüme kavuşturulması gereken bir sorun haline geldi. Doğalgaz ihtiyacının %79'unu dışarıdan sağlayan AB ülkeleri, oluşabilecek herhangi bir siyasi sorunda enerji problemiyle karşı karşıya kalabilir ve aynı zamanda AB ülkelerindeki doğalgaz üretiminin azalış göstermesi de onlar adına son derece sıkıntılı süreçlerin yaşanacağının göstergesidir. Bu durum AB ülkelerini yeni enerji arayışlarına itmiştir.

Şekil 3: Avrupa'nın Rusya Doğalgazına Olan Bağımlılığı

Kaynak: (Egeli & Co, 2015)

Rus doğalgazına bağımlılık konusunda AB ülkelerinin hepsi bütün olarak görülemez. İsveç, İspanya, Hırvatistan gibi AB ülkelerinin Rusya ile doğalgaz üzerine bir ilişkisi söz konusu değildir. Bununla birlikte İngiltere, Fransa gibi ekonomisi büyük AB ülkeleri yüksek oranda Rus doğalgazına bağımlı olmamakla birlikte Litvanya, Estonya, Çek Cumhuriyeti Rus doğalgazına tam anlamıyla bağımlıdır. Bu ayrımdan kaynaklı AB Rusya'nın karşısında durabileceği bir planlama yapamamış ve her ülke kendi çıkarları doğrultusunda etmiştir. AB'nin bütün halinde hareket edemeyişi yani enerji politikalarını iyi belirleyememiş olmaları Rusya'nın ihracat maliyetlerini yüksek rakamlara çıkarmasına sebebiyet vermişti (Ayhan, 2009, s. 162-164).

AB'nin enerji arayışlarının olumlu sonuç vermesi, Rus doğalgazına olan talebi düşüreceği ve tabii ki Rus doğalgazına olan bağımlılığı azalması demek olacaktı. Rusya'nın 2006 – 2012 yıları arasında ihracat gelirini 200 milyar dolar arttırabilen Rusya *(Enerji Enstitüsü, 9 Ocak 2012)* için projelenecek herhangi bir enerji strateji son derece tehlikeli olabilirdi.

Bu durum göz önünde bulundurulduğunda GGK'nin hem ekonomik ve siyasi bir öneme sahip olduğu, aynı zamanda tüm dünya ülkeleri arasındaki dengeleri de değiştirebilecek bir potansiyeli olduğu söylenebilir. Tüm dengeleri değiştirebilecek olan bu projenin köprüsü ve en önemli ayağı olan TANAP'ın, Türkiye aracılığıyla Avrupa'ya bağlanıyor olması Türkiye'ye de ciddi fırsatlar sunmuştur. En önemlisi de Türkiye bu proje sayesinde enerji üssü olabilme yolunda büyük ve hızlı adımlar atmaktadır. Bu açıdan bakıldığında TANAP ile birlikte Türkiye, daha stratejik ve

zengin bir konuma sahip olacağından dolayı, AB ülkeleri ile daha fazla işbirliği kurabilecek, AB topluluğuna giriş vizesine daha fazla yaklaşacak ve neredeyse tüm dünyayı doğalgaz ihracatıyla domine etmiş olan Rusya'ya karşı yeni bir alternatif sunabilmiş olduğundan dolayı prestij kazanacaktır. AB açısından bakıldığında ise Türkiye'nin mevcut cari açığının finansmanını kolaylaştırma, tıkanmış AB – Türkiye ilişkilerini ilerletebilme gibi konular AB'nin gündemini meşgul etmektedir (T.C Avrupa Birliği Bakanlığı, 2014).

6. BENZER ÇALIŞMA OLARAK MAVİ AKIM VE ETKİLERİ

Türkiye ilk olarak 1984'te SSCB ile doğalgaz anlaşması yapmış ve bu anlaşma ile doğalgaz ile tanışarak bu enerji kaynağını benimsemiştir. Bu dönemden sonra Türkiye'de doğalgaza olan talep hızla artmış ve Türkiye, Rusya ile 1996 yeniden bir doğalgaz anlaşması imzalamıştır. Türkiye bu bağımlılık karşısında arayışlara başlamış ve ilk olarak Azerbaycan, Türkmenistan, Cezayir ve Mısır gibi ülkeler ile görüşmeler yapılmıştır. Bu durum ülkeleri büyüyen sanayileri ile Türk doğalgaz pazarı için Rusya'ya rakip olmaya itmiştir. Bu rekabet karşısında girişimlerini çoktan planlamış olan Rusya ile Mavi Akım Projesi için üçüncü bir anlaşma imzalanmış ve bu anlaşma ile Türkiye, Rusya'nın doğalgaz hâkimiyetini kabul etmiştir. Sık sık siyasi anlaşmazlıklar da doğuran bu proje 30 Aralık 2002'de teslim protokolü ile Türkiye'ye teslim edilmiş ancak hattın inşa çalışmaları tam anlamıyla bitirilmemiştir. Bu proje ile Türkiye-Rusya ilişkileri canlı fakat bir o kadar da sıkıntılı bir döneme girmiştir. Mavi Akım ile gaz direkt olarak Türkiye'ye geleceğinden anlaşma kapsamında doğalgaz %12 daha ucuz alınacaktır (Oğan, 2003, s. 1-5).

Projede yaşanan sorunları sebep gösteren Rus hükümeti, Türk inşaat firmalarının Rusya'daki faaliyetlerini engellemeyi planlamış ve bunun üzerine her iki ülke yetkililerinden sert açıklamalar gelmiştir. Mavi Akım'dan doğan bu sorunlar yüzünden iki ülke arasında soğuk rüzgâr esmeye başlamıştır. Bununla birlikte projesinin bitmiş olmasına rağmen fiyat- miktar anlaşmazlıklarının devam etmesi de ilişkileri zedelemiştir. Türkiye bu dönemde menfaatlerini de göz önünde bulundurarak hareket etmiş ve yaşanan sorunların çözümü için yapıcı tavır sergilemiştir. Bunun sebebi ise Türkiye'nin enerji stratejisinin olmayışı ve aynı zamanda enerji güvenliğinin tehdit altında oluşudur. Türkiye doğalgaz bağımlılığı sebebiyle yaşananlar karşısında olumlu davranışlar göstermiş ancak bu dönem içerisinde alternatif kaynak çözümlemeleri için çeşitli ülkelerle de görüşmeler gerçekleştirmiştir. 17 Kasım 2005 itibari ile resmi açılış töreni yapılan Mavi Akım Projesi uzun dönemler boyunca Türkiye'nin zayıf karnı olarak Türkiye'ye karşı kullanmıştır (Oğan, 2006).

SONUÇ

Dünya üzerinde enerji fazlası ve eksiği olan ülkelerin olduğu ve bu enerjinin kullanılmaktan vazgeçilemez alanı doğalgaz piyasasının önemli parçasını barındıran Rusya'nın birçok ülkeyi etkisi altına aldığı aşikârdır. Rusya'nın bu tutumu bir tehdit unsuru olarak algılandığında ilerleyen süreçte dünya üzerinde dengeleri

değiştirebileceği de düşünülmektedir. Ukrayna ile yaşanan krizlerde dahi elindeki enerji kozunu kullanan Rusya'ya karşı GGK projesi Türkiye – Azerbaycan işbirliği sayesinde ortaya çıkarılmıştır. Projenin amaçlarından biri olan AB ülkelerine de enerji sağlanabilmesi, AB ülkeleri için projenin kurtarıcı olduğunun göstergesi olmuştur. GGK projesi ile küresel bir değişiklik yaşanacağı, güç dengelerinin değişeceği, yeni işbirliklerinin doğacağı öngörülmektedir. Stratejik konumu sayesinde bu işbirliğinin önemli bir parçası olan Türkiye de şüphesiz ki değişen dengelerden olumlu olarak etkilenecek ülkelerden biri olacaktır.

Projenin genel amaçları; belli bölgelerde yoğun olarak bulunan enerjinin bir güç olarak kullanılmayarak batı yönlü olarak dağıtılması, Rusya'ya olan enerji bağımlılığının azaltılması ve yeni alternatif enerji kaynaklarının arayışlarına imkân sağlanması olarak belirlenmiş olsa da bireysel çıkarlarda burada son derece önemlidir.

Azerbaycan bu projeyle birlikte ekonomisine katkı sağlayabilecek ve kaynak ülke olacağından AB tarafından saygınlığını arttırabilecektir. Güney Gaz Koridoru'nun Türkiye halkası olan TANAP ile Türkiye doğalgazı daha ucuza tedarik edebilecektir. Aynı zamanda stratejik konumunun bir faydasını daha görerek AB ülkelerine yeni bir kapı açtığından AB tarafından destek görebilecek ve bu sayede var olan emellerine yani enerji merkezi, ticaret üssü olabilmesine fayda sağlayabilecektir. Diğer bir yandan proje sayesinde AB ülkeleri Rusya'dan tavan fiyatlarla aldıkları doğalgaz yerine daha ucuza doğalgaz kullanımı sağlayabilecek, GGK ve elbette teknolojileri sayesinde yeni enerji kaynaklarının arayışlarına başlayabileceklerdir. Tüm bunlar düşünüldüğünde projenin tüm Dünya'yı etkileyebileceği ve dengeleri değiştirebileceği düşünülmektedir. Projenin başarılı olmasıyla birlikte ekonomisinin olumsuz olarak etkilenmesi muhtemel olan Rusya dış politikada da tam anlamıyla olmasa da güç kaybedecektir. Türkiye tekrar dönülecek olursa doğal kaynaklar bakımından yeterli zenginliğe sahip olmayan Türkiye genel amacını enerjideki dışa bağımlılığını azaltmak ve çeşitli kaynaklara sahip olabilmek olarak belirlemiştir. Bu çerçevede dış politikasına hareket katan Türkiye için GGK son derece önemli bir proje olup, Türkiye ayağı olan TANAP ile belirlenen amaçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir. TANAP projesinin sonlanması, işbirliği içinde olan Türkiye'ye de Azerbaycan'a da hem ekonomik hem siyasi güç sağlayacaktır.

Son olarak Türkiye ile Azerbaycan bu projeyle birlikte stratejik dengeleri değiştirecek bir adım atmıştır. Proje'nin Türkiye ayağı olan TANAP, başarılı bir şekilde devam ettirilmektedir. TANAP ile Türkiye hem ekonomik hem de politik faydalar sağlayabilir bir konuma gelecektir. Türkiye hem enerji arz güvenliğinin önemli bir olacak ve AB ülkeleri tarafından önemli bir konuma gelecektir (Akhundzada, 2016).

ALINTI YAPILAN KAYNAKLAR

Akhundzada, D. E. (2016). TANAP projesi Türkiye'ye hem ekonomik hem politik fayda sağlıyor. *Enerji Enstitüsü*.

Ayhan, V. (2009). Avrupa'nın Enerji Arz Güvenliğinde Türkiye: Petrol, Doğal Gaz ve Entegrasyon. *Uluslararası İlişkiler*.

Banger, G. (2007). Enerji ve Kalkınma. Ankara: Enerji Forumu.

BOTAŞ. (b.t.). http://www.botas.gov.tr/

British Petroleum. (tarih yok). *Güney Gaz Koridoru Projesi*. British Petroleum: https://www.bp.com/tr_tr/turkey/hakk_m_zda/bp-tuerkiye/shah_deniz_turkey.html, Erişim Tarihi: 28.01.2018.

Doğal Gaz Boru Hatları ve Projeleri. (tarih yok). T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı: http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz-Boru-Hatlari-ve-Projeleri, Erişim Tarihi: 28.01.2018.

Dünya Bank. (2016). *Dünya Bankası TANAP'a 800 milyon dolarlık krediyi onayladı*. Bloomberg HT: http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1964483-dunya-bankasi-tanapa-800-milyon-dolarlik-krediyi-onayladi, Erişim Tarihi: 29.01.2018

Düzyol, S. (2014). TANAP: Türkiye ve Azerbaycan İçin Enerjide 'Kazan-Kazan'.

Egeli & Co. (08.07.2015). Haftanın Ortası Güncel Konularla Her Çarşamba

Erdoğan, N. (2017). TANAP Projesinin Türkiye ve Azerbaycan Enerji Politikalarındaki Yeri ve Önemi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İİBF Dergisi.*

Hürriyet Haber. (b.t). *Tarihi Anlaşma İmzalandı*. Hürriyet: http://www.hurriyet.com.tr/tarihi-anlasma-imzalandi-25382807, Erişim Tarihi: 29.01.2018.

Karagöl, E. T., & Kaya, S. (2014). Enerji Arz Güvenliği ve Güney Gaz Koridoru (GGK). *SETA*.

Mammadov, H. (2012). Trans Anadolu Doğalgaz Projesinin Jeopolitik Önemi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*.

Oğan, S. (2003). MAVİ AKIM PROJESİ: Bir Enerji Stratejisi ve Stratejisizliği Örneği. *Stradigma.com*

Oğan, S. (2006). *Mavi Akım: Türk-Rus İlişkilerinde Mavi Bağımlılık* Uluslararası İlişkiler Stratejik Analizler Merkezi (TÜRKSAM): http://www.turksam.org/tr/makale-detay/548-mavi-akim-turk-rus-iliskilerinde-mavi-bagimlilik, Erişim Tarihi: 05.02.2018.

Süleymanov, A. (2013). Economıc and Strategic Expectations from Trans Anatolıan Natural Gas Pipeline Project.

T.C Avrupa Birliği Bakanlığı. (2014). *Avrupa Birliği Sürecinde Enerji Faslı.* T.C Avrupa Birliği Bakanlığı: 1-16. Erişim Tarihi: 02.02.2018.

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. (2016). *Fasıl 15 - Enerji.* T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı: https://www.ab.gov.tr/80.html, Erişim Tarihi: 31.01.2018.

T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu. (2017). *Doğal Gaz Piyasası Sektör Raporu.* Ankara: T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

Tamzok, D. N. (2014). *Türkiye enerji ithalatında kaçıncı?* Enerji Günlüğü: http://www.enerjigunlugu.net/turkiye-enerji-ithalatindakacinci_10228.html#.VLt4g0esVkM, Erişim Tarihi: 31.01.2018.

TANAP. (b.t). *Asrın Projesinde Dev Ortaklık*. TANAP: http://www.tanap.com/medya/basin-bultenleri/asrin-projesinde-dev-ortaklik/, Erişim Tarihi: 30.01.2018.

(2016). *TANAP Project: Securing the natural gas needs of Turkey and Europe Providing SCADA and telecommunications infrastructure for the pipeline.*

Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi. (b.t.). TANAP: http://www.tanap.com/, Erişim Tarihi: 27.01.2018.

Türkiye Petrolleri. (2016). *Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu.*